

Вінницький державний педагогічний університету
імені Михайла Коцюбинського
Факультет іноземних мов

Затверджую
Перший проректор з науково-
педагогічної роботи
_____ С.О.Гусєв
« _____ » _____ 20__ р.

ПРОГРАМА

екзамену
з російської мови і літератури
для атестації здобувачів вищої освіти

Спеціальності 014.025 Середня освіта (Мова і література (російська))

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Вінниця - 2021

Програма екзамену з російської мови і літератури для атестації здобувачів вищої освіти для студентів денної форми навчання спеціальності 014.025 Середня освіта (Мова і література (російська)) СВО бакалавра. – Вінниця: ВДПУ, 2021. – 38 с.

Розробники: к.ф.н., доцент Боюн А.М.,
к.ф.н., доцент Мельник Т.М.,
к.ф.н., доцент Таратута С.Л.

Погоджено кафедрою міжкультурної комунікації, світової літератури та перекладу протокол № 6 від 18. 02. 2021 р.

Затверджено навчально-методичною комісією факультету іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
Протокол №7 від 17.03.2021 р.

ВСТУП

Програму екзамену з російської мови і літератури для атестації здобувачів вищої освіти складено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності 014.025 Середня освіта (Мова і література (російська)).

1. Мета й завдання екзамену з російської мови та літератури для атестації здобувачів вищої освіти:

1.1. Мета: виявити рівень теоретичних знань, практичних навичок й умінь підготовки з російської мови і літератури.

1.2. Завдання: виявити й оцінити рівень теоретичної та практичної підготовки випускників з російської мови та літератури.

2. Компетентності

2.1. Загальні компетентності

- здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;
- здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

2.2. Фахові компетентності

- здатність використовувати науковий апарат для засвоєння теоретичних основ російської мови та літератури;
- здатність розуміти основні проблеми дисципліни, що визначають конкретну галузь діяльності;
- здатність самостійно опанувати нові знання, критично оцінювати набутий досвід з позицій останніх досягнень філологічної науки та соціальної практики;
- здатність використовувати чотири види мовленнєвої діяльності на базі достатнього обсягу знань з російської мови та літератури;
- здатність використовувати знання, уміння й навички в галузі теорії та на практиці.

3. Програвні результати навчання

- володіти державною та російською мовами (з урахуванням їх фонетичних, дериваційних, лексико-граматичних, стилістичних та прагмалінгвістичних особливостей);
- володіти ґрунтовними знаннями з сучасного мовознавства та літературознавства і теорії мовної комунікації;
- орієнтуватися в актуальних проблемах сучасної лінгвістики;
- володіти сучасною методикою наукових досліджень.

4. Програми навчальних дисциплін екзамену з російської мови й літератури для атестації здобувачів вищої освіти.

4.1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СУЧАСНА РОСІЙСЬКА МОВА».

1. Російська мова. Загальні відомості.

Російська мова – національна мова російського народу. Основа російської національної мови – московський і прилеглі до нього місцеві говірки (XVI-XVII ст.).

Формування літературної мови в XVII-XIX ст. Вплив старослов'янської мови.

Загальнонародна мова та її різновиди. Російська літературна мова, її основні ознаки. Поняття «літературної норми». Функціональні стилі книжно-літературної мови: науковий, офіційно-діловий, публіцистичний. Територіальні діалекти російської мови (північно-, південно-, середньоруські). Їх характерні особливості.

Соціальні та професійні жаргони (арго). Сфера їх вживання й характерні особливості.

Російські письменники про багатство й виразність російської мови.

Статус і функції сучасної російської літературної мови.

Російська мова – одна зі світових мов.

Об'єкт, предмет, завдання курсу «Сучасна російська мова». Розділи курсу. Мовні одиниці, що вивчаються в кожному розділі.

2. Російська графіка. Алфавіт.

Співвідношення між буквами й звуками.

Графіка як система співвідношень між буквами алфавіту й звуками. Багатозначність терміна «графіка».

Походження й склад російського алфавіту. Особливості російського алфавіту. Співвідношення між буквами й звуками російської мови. Складовий принцип російської графіки. Позначення м'якості приголосних на письмі. Позначення звуку [J].

3. Російська орфографія

Орфографія як сукупність встановлених і обов'язкових правил, за допомогою яких усне мовлення передається на письмі буквами алфавіту.

Сутність морфологічного принципу російської орфографії.

Фонетичний принцип. Розбіжність морфологічних і фонетичних написань в російській та українській мовах.

Історичні (традиційні) та диференційні написання в російській мові. Написання разом, окремо і через дефіс. Вживання великої літери. Правила переносу частин слова з рядка в рядок.

3.1. Правопис голосних і приголосних у різних морфемах

Правопис голосних у корені. Ненаголошені голосні, що перевіряються. Чергування голосних в коренях *бер-* / *бир*, *блест-*/*блист-*, *гар-* /*гор-*, *дер* -/*дир*, *жиг* - /*жег*, *зар* - /*зор-*, *кас-* /*кос-*, *клан* - / *клон*_, *лог* - /*лож-*; *мер-* /*мир-*_, *мак* - / *мок* -, *пер-* /*пир-*, *плав* - /*плов-*, *раст* - /*рос*, *равн* - /*ровн* -, *стел* /- *стил-*, *скак* - / *скоч* -, *тер* - /*тир* -, *твар-* / *твор-*, *чет* - /*чит* -. Голосні о-е після шиплячих в корені. Голосні ы - и після Ц в корені. Правопис літери Э.

Правопис приголосних у корені. Дзвінки й глухі приголосні. Подвійні приголосні. Написання коренів зі спрощенням приголосних. Великі літери у власних назвах. Вживання Ъ і Ь.

Правопис префіксів. Голосні Ы та И після префіксів. Префікси на З - і С-. Префікси *пре-* і *при* - .

Голосні після шиплячих і Ц в суфіксах і закінченнях. Правопис суфіксів і закінчень іменників, прикметників, дієслів, дієприкметників. Правопис числівників та займенників.

Правопис прислівників. Правопис службових частин мови.

4. Фонетика й фонологія

Російська фонетика як наука про звуковий склад російської мови. Основні фонетичні одиниці. Методи вивчення фонетики: метод безпосереднього спостереження, інструментальні методи. Соціофонетика. Об'єкт вивчення описової, історичної, порівняльної й загальної фонетики. Звукове членування мови. Фраза. Мовний такт. Фонетичне слово. Склад. Звук.

Аспекти вивчення звуків мови: акустичний, анатоמו-фізіологічний, лінгвістичний. Фонологія як розділ фонетики, що вивчає систему фонем російської мови.

Поняття про фонему, алофони. Співвідношення між поняттями «фонема» і «звук мови». Сильні й слабкі позиції фонем. Гіперфонема. Московська і Ленінградська фонологічні школи.

Диференційні й інтегральні ознаки фонем. Основні відмінності в системі голосних і приголосних фонем російської мови в зіставленні з українською.

4.1. Артикуляційна і акустична характеристика звуків російської мови

Загальні умови утворення звуків мови. Принципи розмежування голосних і приголосних звуків. Голосні звуки. Класифікація голосних в залежності від участі губ, від місця й ступеня підйому язика.

Голосні звуки в сильних і слабких позиціях. Характеристика голосних в мовному потоці. Якісна й кількісна редуція голосних Приголосні звуки. Класифікація приголосних за місцем та способом творення, за наявністю або відсутністю голосу, за наявністю або відсутністю палаталізації.

4.2. Зміни приголосних у мовленнєвому потоці

Основна причина зміни приголосних у мовленні. Оглушення дзвінких приголосних у кінці слова. Суть явища асиміляції. Асиміляція приголосних за глухістю-дзвінкістю. Відсутність зміни глухих приголосних перед сонорними і перед [в], [в']. Асиміляція за місцем і способом творення. Сутність фонетичного процесу дисиміляції приголосних.

4.3. Чергування голосних і приголосних фонем

Позиційні та історичні чергування звуків.

Обумовленість позиційних чергувань живими фонетичними нормами сучасної російської мови.

Сутність морфологічних чергувань в російській мові. Чергування [о] і [э] з нулем звука.

Чергування [о] з [э] після приголосних первинного й вторинного пом'якшення.

Чергування голосних [э] - [о], [о] - [а], [е] - [а], [о] - [и] в коренях слів.

4.4. Історичні чергування приголосних

Чергування [г] - [ж], [к] - [ч], [х] - [ш]. Нечастотність чергувань [г] - [з]; [к] - [ц], [х] - [з] в російській мові на відміну від української.

Чергування [к] - [ч] - [ц].

Активність чергувань [ц] - [ч] при словотворенні.

Чергування зубних з шиплячими.

Чергування губних [б] - [бл], [в] - [вл], [м] - [мл], [п] - [пл]; [ф] - [фл].

4.5. Склад. Типи складів в російській мові.

Основні правила розподілу на склади. Наголос в російській мові.

Інтонація.

Склад як найменша звукова одиниця мовного потоку. Характеристика складів в акустичному й фізіологічному аспектах. Типи складів:

- 1) в залежності від кінцевого звуку;
- 2) в залежності від початкового звуку;
- 3) в залежності від наголосу.

Основні принципи складоподілу в російській мові. Суть принципу висхідної звучності. Складоподіл і морфологічне членування слова.

Орфографічний складоподіл – перенесення частини слова з рядка в рядок. Випадки невідповідності фонетичного розподілу на склади й ділення слова для переносу.

Наголос. Фонетична природа словесного наголосу. Ознаки наголосу в російській мові: кількість, якість, сила.

Типи словесного наголосу. Вільний, рухомий і нерухомий наголос.

Енклітики й проклітики в російській мові.

5. Російська орфоенія

Орфоенія як розділ мовознавства, що вивчає й встановлює правила літературної вимови.

Історичні та соціальні основи російської орфоенії.

Норми вимови голосних і приголосних російської мови. Вимова сполучень приголосних [си], [зж], [жж], [жд], [рах], [тч], [дт], [тс], [дс], [кт], [чт].

Особливості вимови поєднання [чн] і [чт] в слові що.

Вимова звуків в деяких граматичних формах.

Особливості вимови деяких слів іншомовного походження.

Голосний [о] в ненаголошених. Голосний [э] в ненаголошених складах.

Причини відхилень від орфоенічних норм.

6. Лексикологія

Лексикологія як розділ науки про мову, що вивчає словниковий запас мови. Співвідношення понять "лексика" і "лексикологія". Лексика російської мови як система.

Слово як основна одиниця лексичної системи мови. Функції слова (гносеологічна, психологічна, соціально-психологічна, естетична, прагматична тощо). Ознаки слова. Похідні й непохідні слова.

Зв'язок між словами й поняттями, їх спільні та відмінні ознаки. Слова, які не виражають поняття.

Типи лексичних значень слова: денотативне, конотативне; пряме, переносне; мотивоване, невмотивоване; вільне, невільне; власне номінативне, експресивно-синонімічне. Основні групи лексично зв'язаних значень, фразеологічно зв'язаних, конструктивно зумовлених, синтаксично обумовлених.

Граматичне значення слова.

Прості та складні (полісемантичні) слова. Причини виникнення й значимість полісемії. Розмежування багатозначних слів і омонімів. Функціонально-стилістична роль багатозначних слів.

Прямі та переносні значення. Способи перенесення значень слова: метафора, метонімія, синекдоха. Види метафор. Типи метонімічних перенесень назв.

6.1. Омоніми. Пароніми. Синоніми. Антоніми

Омоніми, причини їх появи (розпад полісемії, випадковий збіг у звучанні російського слова й запозиченого, збіг у звучанні діалектного слова й слова літературної мови, результат фонетичних і орфографічних змін, результат словотворчих або формотворчих процесів).

Явище міжмовної омонімії. Розмежування омонімів і багатозначних слів. Види омонімів: лексичні (повні й неповні), морфологічні (омоформи), омофони, омографи.

Функціонально-стилістичне використання омонімів.

Пароніми – схожі, але не тотожні за звучанням слова з різним значенням. Групи паронімів: однокореневі, різнокореневі. Лексичні синоніми. Поняття синонімічного ряду та його доміанти. Шляхи появи синонімів у мові. Абсолютні синоніми (лексичні дублети). Типи синонімів: семантичні, стилістичні, семантико-стилістичні. Контекстуальні синоніми, особливості їх вживання. Лексичні антоніми. Групи антонімів за сферою й регулярністю вживання, ступенем поширення, за структурою (різнокореневі й однокореневі), за ступенем протилежності (повні й неповні).

6.2. Лексика сучасної російської літературної мови з точки зору її походження

Поняття про власне російську й запозичену лексику. Власне російська лексика, її шари.

Індоевропейські слова – найдавніший шар. Спільнослов'янська лексика.

Східнослов'янська лексика, її семантичні групи.

Власне російська лексика.

Освоєння запозичених слів. Екзотизми, їх семантичні групи. Варваризми, їх відмінність від екзотизмів. Шляхи запозичення: усний і письмовий, контактний і опосередкований. Калькування – особливий вид запозичення. Словотворчі й семантичні кальки. Калькування повне й часткове.

Запозичення зі слов'янських мов: старослов'янські, полонізми, українські, чеські слова. Старослов'янські в лексиці російської мови, їх семантичні, фонетичні, словотвірні та морфологічні ознаки.

Запозичення з неслов'янських мов (грецької, латинської, німецької, французької, італійської, англійської тощо), їх фонетичні, словотвірні ознаки.

Запозичення з тюркських мов, їх семантичні групи. Сингармонізм голосних в словах тюркського походження.

Лексичні інтернаціоналізми в російській мові.

6.3. Російська лексика з точки зору сфери її вживання

Лексика загальнонародного вживання. Лексика обмеженого вживання. Діалектна лексика. Професійно-термінологічна лексика. Жаргонізми. Арго як різновид жаргонів.

6.4. Стилістична диференціація лексики

Неоднорідність лексики сучасної російської літературної мови. Лексика нейтральна (міжстильова).

Лексика книжних стилів (офіційно-ділова, наукова, газетно-публіцистична). Особливості вживання лексики літературно-художніх стилів.

Розмовно-побутова лексика: загальноживана й соціально- або мовнообмежена.

6.5. Лексика російської мови з точки зору активного та пасивного запасу

Поняття про активний і пасивний запас лексики російської мови.

Застарілі слова: історизм та архаїзми. Стилїстична роль історизмів та архаїзмів.

Неологізми, їх семантичні групи. Процес переходу неологізмів до складу загальноживаної лексики. Неологізми загальномовного та індивідуально-авторські.

6.6. Фразеологія російської мови

Фразеологізм як основна одиниця фразеологічної системи. Відмінні ознаки слова, фразеологізму й словосполучення. Основні ознаки фразеологізмів: відтворюваність, стійкість, цілісне значення, експресивність і метафоричність семантики.

Лексико-семантична характеристика фразеологізмів: явища однозначності (багатозначності), омонїмії, синонімії та антонїмії.

Структурна характеристика російських фразеологічних зворотів.

Лексико-граматична характеристика фразеологізмів. Варіанти фразеологічних зворотів. Класифікація фразеологічних зворотів за ступенем їх семантичної неподільності. Поняття про ідіоми.

Фразеологічні звороти з точки зору їх походження. Класифікація фразеологічних зворотів зі стилїстичної точки зору.

Джерела фразеології російської мови.

6.7. Лексикографія російської мови

Словники енциклопедичні та лінгвістичні (філологічні), їх призначення. Принцип нормативності в побудові словників.

Типи словників за характером описуваного лексичного матеріалу (тлумачні, етимологічні, орфографічні, словники скорочень, орфоепічні, діалектні, історичні, термінологічні, синонімічні, антонімічні, словники паронїмів, омонїмів, іноземних слів, фразеологічні, мови окремих письменників, словники правильності мови, словотворчі, граматичні, зворотні й частотні).

7. Словотвір

Словотвір як вчення про морфеміку і деривацію. Зв'язок словотворчої системи з лексикою і граматикою.

7.1. Морфеміка

Поняття про морфемі. Аломорф, або варіант однієї морфемі. Види морфем. Кореневі й афіксальні морфемі, їх роль у формуванні структури слова.

Поняття про афікси. Види афіксальних морфем: префікси, суфікси, флексії, постфікси, інтерфікси.

Види афіксоїдів. Види афіксів за ступенем активності в процесах словотворення й формотворення: продуктивні, малопродуктивні, непродуктивні. Регулярні та нерегулярні афікси. Матеріальновиражені й нульові морфемі. Критерії виділення нульових морфем: наявність значення й протиставлення матеріально вираженим морфемам. Нульові закінчення і нульові суфікси.

Основа слова. Похідна й непохідна основи. Мотивована й мотивуюча основи. Зміни в складі й структурі слова в процесі історичного розвитку.

7.2. Словотвір (деривація)

Предмет і завдання словотвору. Зв'язок словотвору з лексикологією, фонетикою й морфологією.

Словотвірні значення слова. Словотворчий тип і словотворча модель. Класифікація словотворчих типів: регулярні-нерегулярні, продуктивні-непродуктивні, транспозиційні-нетранспозиційні. Продуктивні й непродуктивні словотворчі типи. Способи словотворення. Морфологічний спосіб творення як основний в сучасній російській мові, його види.

Неморфологічні способи словотвору. Словотворчий аналіз слова.

8. Граматика як наука. Граматичні значення

і способи їх вираження в російській мові. Граматичні категорії.

Граматика як розділ мовознавства, що вивчає граматичну будову мови. Розділи граматики: морфологія і синтаксис, їх взаємозв'язок.

Граматичні значення, граматичні форми, граматичні категорії. Поняття парадигми слова, типи парадигм. Граматичне значення слова. Співвідношення його з лексичним значенням. Способи вираження граматичних значень: афіксація, чергування звуків, наголос, суплетивізм, службові слова, порядок слів, інтонація. Флективний характер граматики російської мови.

Система граматичних категорій в російській мові.

8.1. Частина мови і принципи їх виділення.

Перехідні явища в сфері частин мови

Морфологія як розділ науки про мову, що вивчає слово та його форми. Предмет і завдання морфології. Принципи виділення частин мови в сучасній російській мові: семантичний, морфологічний, синтаксичний. Службові слова і морфемі. Вигук. Модальні слова.

Класифікація частин мови у вузівській програмі й шкільному курсі вивчення російської мови. Перехід слів з однієї частини мови в іншу. Причини даного процесу.

Загальна характеристика явищ субстантивації, прономіналізації, ад'єктивації, адвербіалізації; препозитивації, партикуляції, інтер'єктивації.

Система частин мови російської мови, представлена в шкільних підручниках.

9. Іменник як частина мови

Іменник, його лексичне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Загальне граматичне значення предметності іменника.

Лексико-граматичні групи іменників. Загальні і власні іменники як індивідуальні найменування або узагальнені назви в ряді однорідних предметів і явищ. Відмінності в граматичних ознаках і в написанні.

Іменники конкретні й абстрактні. Їх значення і граматичні особливості.

9.1. Категорія роду іменників

Категорія роду як одна з найбільш важливих граматичних ознак іменника як частини мови. Формальні показники категорії роду.

Семантичні, морфологічні, синтаксичні засоби вираження роду.

Іменники, що не мають категорії роду. Особливості іменників спільного роду. Відмінність їх від іменників чоловічого роду, які використовуються для назви осіб чоловічої й жіночої статі за родом діяльності.

Визначення роду невідмінюваних іменників.

9.2. Категорія числа іменників

Категорія числа іменників. Значення форм однини і множини.

Граматичні засоби вираження числа. Синтагматичний спосіб вираження числа для невідмінюваних іменників.

Іменники, що утворюють корелятивні числові пари.

Іменники, що мають лише форму однини (*singularia tantum*). Зміна семантики в разі утворення форм множини.

Іменники, що вживаються тільки у формі множини (*prularia tantum*).

9.3. Категорія відмінка іменників

Відмінок іменників. Система відмінків в сучасній російській мові. Прямий і непрямі відмінки. Значення відмінків. Розгляд категорій роду, числа, відмінка іменників у шкільних підручниках.

9.4. Типи відмінювання іменників

Відмінювання – розряд іменників, що мають однакові відмінкові закінчення. Уніфікація відмінкові закінчень.

Іменники 1-ої відміни. Вживання твердих і м'яких варіантів закінчень в залежності від місця наголосу.

Обумовленість варіантних закінчень якістю попередніх звуків. Варіантність закінчень у іменників жіночого роду. Іменники 2-ої відміни. Особливості відмінювання іменників твердої і м'якої груп. Іменники 3-ї відміни.

Іменники, що не належать до жодного з типів відмінювання.

Невідмінювані іменники, їх групи. Синтаксичне вираження граматичних значень їх числа й відмінка.

9.5. Словотвір іменників

Морфологічний та неморфологічний способи. Явище субстантивації.

10. Прикметник як частина мови

Прикметник, його лексичне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Категоріальне граматичне значення – ознака предмета. Граматична залежність роду, числа і відмінка прикметника від іменника.

Лексико-граматичні групи прикметників. Якісні прикметники. Відносні прикметники, їх загальне лексичне значення. Особливі риси відносних прикметників. Присвійні прикметники, їх формальні й семантичні ознаки.

Коротка форма прикметника, її семантика, граматичні особливості.

Ступені порівняння якісних прикметників.

10.1. Словотвір прикметників

Морфологічні способи. Ад'ективація – перехід інших частин мови в прикметники. Субстантивація в сфері прикметників. Функціонально-стилістична роль прикметників.

11. Числівник як частина мови

Семантична характеристика числівника. Відмінність числівників від слів інших частин мови з кількісним значенням. Морфологічні ознаки числівника. Принципи класифікації числівників. Розряди числівників за значенням. Групи кількісних числівників. Власне кількісні числівники, їх семантико-морфологічні особливості. Дробові числівники, їх граматичні ознаки. Збірні числівники, їх семантика. Особливості сполучуваності числівників з іменниками. Порядкові числівники, їх семантичні особливості й граматичні ознаки. Відмінювання числівників. Особливості відмінювання збірних числівників. Особливості відмінювання простих і складених порядкових числівників. Словотвір числівників. Субстантивації в сфері числівників.

12. Займенник як частина мови

Займенник, його основні функції, семантичні особливості, морфологічні та синтаксичні відмінності від інших частин мови.

Точка зору на природу займенників Ф.Ф. Фортунатова, А.М. Пешковського, Л.В. Щерби, А.А. Шахматова, Л.А. Булаховського. Розгляд займенників як "особливої частини мови" академіком В.В. Виноградовим.

Розряди займенників за співвідношенням з іншими частинами мови: узагальнено-предметні, узагальнено-кількісні, узагальнено-якісні.

Розряди займенників за значенням та за властивими їм граматичними ознаками.

Явище прономіналізація в сучасній російській мові.

13. Дієслово як частина мови

Категоріальне значення дієслова. Морфологічні ознаки дієслова, їх взаємозв'язок.

Лексико-семантичні групи дієслів: назви конкретних дій, станів природи й людини, розумових процесів, сприйняття, мови тощо. Предикативно-синтаксична функція дієслова.

Інфінітив як початкова форма дієслова, його значення і морфологічні ознаки. Суфікси інфінітива, особливості їх вживання. Суб'єктний і об'єктний інфінітив.

Дві формотворчі основи дієслова. Дієслівні форми, утворені від основи інфінітива. Дієслівні форми, утворені від основи теперішнього часу.

Продуктивні й непродуктивні класи дієслів, їх характеристика.

13.1. Категорія виду дієслова

Категорія виду як одна з найважливіших категорій дієслова в російській мові, що виражає відношення дії до її внутрішньої межі.

Дієслова доконаного й недоконаного виду.

Типи видовий кореляції. Одновидові дієслова. Лексичне значення одновидових дієслів.

13.2. Категорія перехідності/неперехідності

Категорія перехідності/неперехідності, її значення. Граматичні показники перехідності. Форми вираження прямого об'єкта. Лексичні значення перехідних дієслів.

Неперехідні дієслова. Семантика неперехідних дієслів.

13.3. Категорія стану

Теорія категорії стану академіка В. В. Виноградова. Категорія стану в «Російській граматиці». Стан як вираження ставлення дії до суб'єкта. Морфологічні та синтаксичні засоби формування активного й пасивного стану.

3.4. Категорія способу дії

Категорія способу дії як граматична категорія, що виражає відношення дії до дійсності. Модальні значення способу.

Дійсний спосіб, його значення, система форм, особливості вживання. Умовний спосіб, його семантика, граматичний спосіб вираження, морфологічні ознаки. Наказовий спосіб. Творення наказового способу від дієслів продуктивних і непродуктивних класів.

Форми спільної дії. Значення і вживання форм наказового способу. Дієслова, що не утворюють форм наказового способу. Транспозиція, або вживання одного способу в значенні іншого.

13.5. Категорія часу

Категорія часу як граматична категорія, що виражає відношення дії до моменту мовлення. Зв'язок категорії часу з категоріями способу і виду.

Абсолютне і відносне значення категорії часу.

Теперішній час дієслова: актуальне і неактуальне. Його семантика, творення. Минулий час, його творення, морфологічна своєрідність. Залежність відтінків значення дієслів минулого часу від форм виду й умов контексту. Майбутній час, його значення. Творення форм дієслів майбутнього часу в залежності від виду дієслова. Транспозиція, або вживання одних форм часу в значенні інших.

13.6. Категорія особи. Безособові дієслова. Відмінювання дієслів

Категорія особи як граматична категорія, що виражає відношення дії до особи або предмету, яке встановлюється мовцем. Особа і відміна, особа і час. Морфологічні показники особи.

Творення граматичних форм особи синтетичним способом. Основні значення особових дієслів у формах однини і множини.

Особливості творення особових форм деяких дієслів. Описовий спосіб вираження 1-ї особи дієслів. Особливості вживання особових форм дієслова.

Безособові дієслова, їх семантика, морфологічні та синтаксичні особливості. Розмежування безособових дієслів та особових, ужитих в безособовому значенні.

Відмінювання дієслів у вузькому і широкому значенні. Парадигми особових закінчень дієслів I і II дієвідміни. Словотвір дієслів.

14. Дієприкметник

Дієприкметник як дієслівна форма, що позначає ознаку предмета як процес. Поєднання ознак дієслова і прикметника в дієприкметнику. Значення, синтаксична функція дієприкметників.

Творення дійсних дієприкметників теперішнього часу. Використання формотворчих суфіксів *-ущ* (-*ющ-*), *-ащ* (-*ящ-*) в залежності від дієвідмінювання дієслова.

Творення дійсних дієприкметників минулого часу. Особливості вживання суфіксів дієприкметників минулого часу.

Творення пасивних дієприкметників теперішнього часу. Формотворчі суфікси. Розмежування пасивних дієприкметників теперішнього часу і якісних від дієслівних прикметників.

Творення пасивних дієприкметників минулого часу. Особливості вживання суфіксів *-нн-*, *-енн-* (-*єнн-*), *-т-*.

Явище ад'єктивізація в сфері дієприкметників. Основні відмінні ознаки дієприкметників і прикметників. Перехід дієприкметників в іменники (субстантивізація). Стилiстична характеристика дієприкметників.

15. Дієприслівник

Дієприслівник як незмінна дієслівна форма, що позначає додаткову дію. Дієслівні ознаки дієприслівників: вид, час, здатність дієслівного управління, можливість визначатися прислівником. Ознаки дієприслівника: незмінюваність, синтаксична функція обставини.

Дієприслівниковий зворот. Розділові знаки в реченнях з одиночними дієсловами і дієприслівниковими зворотами. Дієприслівники доконаного і недоконаного виду, їхнє творення та значення. Формотворчі суфікси і особливості їхнього вживання. Перехід дієприслівників у прислівники і прийменники. Вживання дієприслівників.

16. Прислівник як самостійна частина мови

Прислівник, його категоріальне значення, морфологічні особливості, синтаксична функція. Особливості сполучуваності прислівників з дієсловами, іменниками. Розподіл прислівників за лексичним значенням на означальні й обставинні. Групи означальних і обставинних прислівників.

Ступені порівняння прислівників. Вищий ступінь (компаратив), творення синтетичної й аналітичної форм. Розмежування омонімічних форм вищого ступеня прислівників і прикметників. Творення синтетичної і аналітичної форм найвищого ступеня (суперлатив).

Займенникові прислівники, їхні особливості та розряди.

Словотворення прислівників. Продуктивні й непродуктивні способи творення прислівників. Правопис прислівників. Перехід прислівників в інші частини мови.

17. Категорія стану (безособово-предикативні слова)

Питання про слова категорії стану в лінгвістиці (Л.В. Щерба, В.В. Виноградов, Е.М. Галкіна-Федорук, А.Б. Шапіро). Семантичні, морфологічні, синтаксичні ознаки слів категорії стану. Семантичні розряди слів категорії стану. Класифікація слів категорії стану за їхнім походженням. Критерії розмежування і специфіка функціонування слів категорії стану і омонімічних іменників, прикметників і прислівників. Синтаксичні особливості слів категорії стану.

18. Модальні слова

Модальні слова як особлива лексико-граматична категорія (частина мови), якою виражено суб'єктивно-модальні значення. Семантичні, морфологічні, синтаксичні ознаки модальних слів. Розряди модальних слів за значенням. Творення модальних слів.

19. Службові частини мови

Функціональна специфіка службових слів, сфера їхнього використання.

Прийменник як службова частина мови. Сміслові відношення, що виражаються прийменниками (просторові, часові, способу дії, місця, причини, мети, об'єктні, порівняльні). Групи прийменників за способом творення. Розряди прийменників за структурою. Семантико-стилістичні особливості вживання прийменників російської мови в зіставленні з українською.

20. Сполучник як службова частина мови

Загальна граматична характеристика сполучників.

Групи сполучників за морфологічним складом, за походженням, за вживанням. Поділ сполучників на сурядні й підрядні залежно від значення і синтаксичних функцій. Групи сурядних і підрядних сполучників. Відносні займенники і прислівники в функції сполучникових слів, їх відмінність від сполучників. Багатозначність сполучників. Синонімія сполучників. Стилістичні особливості сполучників.

21. Частка як особливий клас службових слів

Частка як службова частина мови. Функції часток у мові. Функціонально-семантична класифікація часток. Структурна характеристика часток.

Фразеологізовані й нефразеологізовані частки. Перехід інших частин мови в частки (партікуляція). Стилістична характеристика часток. Правопис часток НЕ і НИ з різними частинами мови.

22. Вигук. Звуконаслідувальні слова

Вигуки як особлива незмінна категорія слів, які виражають почуття і волевиявлення. Місце вигуків і звуконаслідувальних слів в системі частин мови.

Групи вигуків за структурою. Семантична класифікація вигуків. Вживання вигуків. Загальна характеристика звуконаслідувальних слів. Відмінність звуконаслідувальних слів від вигуків.

23. Синтаксис

Предмет синтаксису. Система синтаксичних одиниць: словосполучення, просте речення, складне речення. Розпізнавальні ознаки синтаксичних одиниць. Поняття про складне синтаксичне ціле. Засоби синтаксичного зв'язку та їхня характеристика. Аспекти сучасного синтаксису: формальний, семантичний, комунікативний, прагматичний. Зв'язок синтаксису з лексикологією і морфологією. Синтаксис в системі мови.

Основні етапи вивчення синтаксису. Період «традиційного мовознавства». Сучасні синтаксичні теорії. Логічний аспект вивчення синтаксису. Структурний аспект вивчення синтаксису. Взаємозв'язок аспектів вивчення синтаксису. Структурно-семантичний напрям в синтаксисі.

Підрядний зв'язок, види підрядного зв'язку. Узгодження. Види узгодження: повне і неповне узгодження.

Керування. Види керування. Відмінності керування в російській та українській мовах.

Прилягання. Види прилягання.

23.1. Словосполучення

Словосполучення як одиниця синтаксису, його відмінність від слова і речення. Розуміння словосполучення у синтаксичній теорії русистики XIX-XX століть (Ф.Ф. Фортунатов, М.Н. Петерсон, А.М. Пешковський, А.А. Шахматов, В.В. Виноградов тощо). Питання про словосполучення в сучасній русистичній, науковій та шкільній граматиці.

Класифікація словосполучень: за морфологічною природою опорного слова, за структурою, за семантикою та за ступенем семантичної спаяності.

23.2. Просте речення як одиниця синтаксису

Визначення простого речення як монопредикативної одиниці. Основні ознаки речення. Види речень за метою висловлення та емоційним забарвленням. Формально-граматична організація речення. Поняття про мінімальну структурну схему простого речення. Загальні відомості про семантичну й комунікативну організацію простого речення.

Класифікація речень у сучасній російській мові: за структурою, за модальністю.

Просте речення. Система структурно-семантичних типів простого речення. Вчення про головні члени речення. Морфологізовані й неморфологізовані способи вираження головних і другорядних членів речення.

Двоскладне речення. Підмет, його семантика і способи вираження. Присудок. Типи та способи вираження. Класифікація присудків.

Система другорядних членів речення. Принципи класифікації другорядних членів речення. Означення, його види та способи вираження. Додаток, його види та способи вираження. Обставина, її види та способи вираження. Поняття про детермінант. Синкретичні члени речення.

Односкладні речення. Класифікація односкладних речень. Типи односкладних речень. Питання про називні речення, про генетивні й вокативні речення.

Неповні речення та їхні типи. Питання про еліптичні речення. Стилїстичні особливості неповних і еліптичних речень. Слова-речення.

23.3. Ускладнене речення

Загальні відомості про ускладнене речення. Місце ускладнених речень у системі синтаксичних одиниць.

Однорідні члени речення. Поняття логічної, граматичної й синтаксичної однорідності. Сполучниковий і безсполучниковий зв'язок між однорідними членами речення. Узагальнюючі слова при однорідних членах речення. Питання

про однорідні й неоднорідні узгоджені означення. Пунктуація при однорідних членах речення.

Відокремлені члени речення. Поняття про відокремлення. Поняття про напівпредикативні члени речення та засоби їх вираження. Умови відокремлення. Відокремлення узгоджених і неузгоджених означень. Речення з означальними субстантивними зворотами. Речення з неузгодженими означеннями. Семантичні й граматичні особливості відокремлення додатків.

Речення з відокремленими обставинами, вираженими дієприслівниковими зворотами, умови їхнього відокремлення. Речення з обставинними субстантивними зворотами.

Речення з уточнюючими відокремленими членами.

24. Складне речення

Загальні питання теорії складного речення. Визначення складного речення. Структурно-семантична організація складного речення. Граматичне значення складного речення. Класифікація складних речень.

Засоби синтаксичного зв'язку між предикативними частинами у структурі складного речення. Сполучники в складному реченні, їхні функції, структура, семантика. Сполучникові слова, їхній морфологічний склад, особливості семантики; синтаксичні функції сполучникових слів.

Вказівні слова, їхня роль у складному реченні. Співвідношення видо-часових форм, порядок розташування частин. Типізовані лексичні елементи. Паралелізм в побудові предикативних частин.

Детермінант і його роль у складному реченні.

24.1. Складносурядне речення

Сурядні сполучники як основний засіб вираження загального граматичного значення. Складносурядні речення з різними типами сполучників та смислові відносини, що виражаються в них. Багаточленні складносурядні речення. Розділові знаки в складносурядних реченнях.

24.2. Складнопірядне речення

Загальна структурно-семантична характеристика складнопірядних речень. Визначення головної та пірядних предикативних частин. Засоби синтаксичного зв'язку пірядної частини з головною. Відмінність сполучникових слів від сполучників. Співвідносні (вказівні) займенники та їхні функції в складнопірядних реченнях. Позиція пірядних частин.

Питання про класифікацію складнопірядних речень. Логіко-граматична, формально-граматична, структурно-семантична класифікації. Прислівний та детермінантний зв'язок між частинами складнопірядного речення.

Складнопірядні речення нерозчленованої (одночленної) структури. Специфіка засобів зв'язку. Складнопірядні речення з пірядними

присубстантивно-означальними, з'ясувальними, займенниково-співвідносними, займенниково-сполучниковими, порівняльно-об'єктними: їх граматична форма, граматичне значення, специфіка контактних і вказівних слів.

Складнопідрядні речення розчленованої (двучленної) структури, їхня загальна характеристика. Підрядні часу, місця, умови, мети, причини, допустові, наслідкові, порівняльні. Складнопідрядні речення з кількома підрядними (послідовне підпорядкування, однорідна і неоднорідна супідрядність). Конструкції з комбінованими видами зв'язку.

24.3. Безсполучникове складне речення

Загальна структурно-семантична характеристика безсполучникових речень. Місце безсполучникових речень у системі складних речень. Основні засоби зв'язку предикативних частин у безсполучниковому реченні. Види інтонації в безсполучниковому реченні. Безсполучникові речення однорідного і неоднорідного складу (з однотипними або різнотипними частинами).

24.4. Складне речення з різними видами зв'язку

Багаточленні конструкції з різними видами зв'язку. Типи складних синтаксичних конструкцій (ССК): ССК з сурядним та підрядним зв'язком; ССК зі сполучниковим та безсполучниковим зв'язком; ССК з сурядним та безсполучниковим зв'язком; ССК з підрядним і безсполучниковим зв'язком. Правила членування складних синтаксичних конструкцій (зовнішній і внутрішній рівні). Розділові знаки в багаточленних складних реченнях.

25. Способи передачі чужої мови

Загальні відомості. Речення з прямою мовою. Структура конструкцій з прямою мовою: слова автора і факт чужої мови, їх взаємне розташування, структурні елементи слів автора. Непряма мова, її особливості. Правила перекладу прямої мови в непряму, пов'язані зі зміною займенникового плану і з вибором сполучних засобів. Цитування. Невласне-пряма мова. Методика аналізу конструкцій з прямою мовою.

26. Складні форми організації монологічного та діалогічного мовлення

Складне синтаксичне ціле як структурно-семантична одиниця. Структурно-композиційна організація складного синтаксичного цілого. Засоби зв'язку частин складного синтаксичного цілого. Типи складних синтаксичних цілих. Абзац як стилістично-композиційна одиниця, структура абзацу та його роль у тексті.

Діалогічна єдність як структурно-семантична одиниця діалогічного мовлення. Типи діалогічних єдностей за значенням і формальними особливостями.

27. Російська пунктуація

Основи російської пунктуації. Принципи російської пунктуації: смисловий (логічний) граматичний та інтонаційний. Види знаків пунктуації. Розділові знаки та їх функції.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Бабайцева В. В. Современный русский язык. В 3-х частях. Синтаксис. Пунктуация / В. В. Бабайцева, Л. Ю. Максимов. – М.: Просвещение, 1981. – 271 с.
2. Боюн А.М. Современный русский язык. Именные части речи. – Вінниця: Корзун, 2013. – 275 с.
3. Былинский К. И. Трудные случаи пунктуации / К. И. Былинский, Д. Э. Розенталь. – М.: Дрофа, 2002. – 347 с.
4. Волошинова Т. Ю. Русский язык и культура речи: учебник и практикум для академического бакалавриата / Т. Ю. Волошинова [и др.] ; под редакцией А. В. Голубевой, В. И. Максимова. — 4-е изд., перераб. и доп. — Москва : Издательство Юрайт, 2019. — 306 с.
5. Ганапольская Е. В. Русский язык и культура речи. Семнадцать практических занятий : учебное пособие для среднего профессионального образования / Е. В. Ганапольская [и др.] ; под редакцией Е. В. Ганапольской, Т. Ю. Волошиновой. — 2-е изд., испр. и доп. — Москва : Издательство Юрайт, 2019. — 304 с.
6. Голубева, А. В. Русский язык и культура речи. Практикум : учебное пособие для среднего профессионального образования / А. В. Голубева, З. Н. Пономарева, Л. П. Стычишина ; под редакцией А. В. Голубевой. — Москва : Издательство Юрайт, 2019. — 256 с.
7. Гридина Т.А. Современный русский язык. Словообразование: теория, алгоритмы анализа, тренинг: учеб. пос. / Т.А. Гридина, Н.И. Коновалова. – 2-е изд. – М.: Флинта: Наука. – 2008. – 160 с.
8. Земская Е.А. Современный русский язык. Словообразование: учеб. пос. / Е.А. Земская. – 5-е изд. – М.: Флинта: Наука, 2008. – 328 с.
9. Лекант, П. А. Русский язык : справочник для среднего профессионального образования / П. А. Лекант, Н. Б. Самсонов ; под редакцией П. А. Леканта. — 3-е изд., испр. и доп. — Москва : Издательство Юрайт, 2019. — 246 с.
10. Русская грамматика: [В 2-х т./ Главн. редактор Н.Ю.Шведова и др.] Т.1-2 – М.: Наука, 1980. – 783 с.
11. Скобликова Е.С. Современный русский язык. Синтаксис простого предложения (теоретический курс): учеб. пособие / Е.С. Скобликова. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Флинта: Наука, 2006. – 320 с.

12. Скобликова Е.С. Современный русский язык. Синтаксис сложного предложения (теоретический курс): учеб. пособие / Е.С. Скобликова. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Флинта: Наука, 2006. – 264 с.

13. Современный русский язык/ Под. ред Колесниковой С.М.- М.: Флинта, 2021.- 560 с.

14. Черняк В. Д. Русский язык и культура речи. Практикум. Словарь : учебно-практическое пособие для академического бакалавриата / В. Д. Черняк [и др.] ; под общей редакцией В. Д. Черняк. — 2-е изд., перераб. и доп. — Москва : Издательство Юрайт, 2019. — 525 с.

Додаткова

1. Амелина Е.В. Русский язык в таблицах и схемах / Е.В. Амелина. - Рн/Д: Феникс, 2016. - 220 с.

2. Антонова Е.С. Русский язык / Е.С. Антонова, Т.М. Воителева. - М.: ИЦ Академия, 2017. - 384 с.

3. Антонова Е.С. Русский язык и культура речи / Е.С. Антонова, Т.М. Воителева. - М.: ИЦ Академия, 2017. - 320 с.

4. Бабайцева В. В. Система членов предложения в современном русском языке / В. В. Бабайцева. – М.: Просвещение, 1988. – 158 с.

5. Баландина, Л.А. Русский язык и культура речи / Л.А. Баландина. - М.: Изд. Моск. ун-та, 2017. - 96 с.

6. Белинская О.Е. Синтаксис сложного предложения. Учебно-методическое пособие для практических занятий по современному русскому языку для студентов 4 курса специальности 6.010100 «Педагогика и методика среднего образования. Язык и литература (русский)» / О.Е. Белинская. – Винница: ООО Планер, 2008. – 102 с.

7. Белинская О.Е. Современный русский язык. Синтаксис простого предложения / Уч.-мет. пособие для практических занятий по современному русскому языку для студентов 3 курса специальности 6.020303 «Филология. Язык и литература (русский)» (в соответствии с кредитно-модульной системой организации учебного процесса) / О.Е. Белинская. – Винница: Планер, 2010. – 93 с.

8. Боюн А.М. Современный русский язык. Морфемика и деривация / Учебно-методические рекомендации для студентов 2 курса специальности 6.010100 «Педагогика и методика среднего образования. Русский язык и литература» / А.М.Боюн. – Винница, 2008. – 22 с.

9. Боюн А.М. Современный русский язык. Морфология. Именные части речи / Уч.-мет. пособие для студентов 2 курса Института иностранных языков

- специальности 6.020303 «Филология. Русский язык и литература» / А.М.Боюн. – Винница: ВГПУ, 2010. – 264 с.
10. Боюн А.М. Современный русский язык. Морфология. Именные части речи // Учебно-методические рекомендации для студентов 2 курса Института иностранных языков специальности 6.020303 «Филология. Язык и литература (русский)» / А.М.Боюн. – Винница, 2010. – 44 с.
11. Боюн А.М. Современный русский язык. Словообразование / Учебно-методическое пособие для студентов 2 курса Института иностранных языков специальности 6.020303 Филология. Русский язык и литература / А.М.Боюн. – Винница: ВГПУ, 2009. – 120 с.
12. Виноградов В. В. Русский язык. Грамматическое учение о слове / В. В. Виноградов. – М.: Высшая школа, 1986. – 639 с.
13. Земская Е. А. Современный русский язык. Словообразование / Е. А. Земская. – М.: Флинта: Наука, 2008. – 295 с.
14. Иванова В. Ф. Современная русская орфография / В. Ф. Иванова. – М.: Высшая школа, 1991. – 190 с.
15. Милославский И. Г. Морфологические категории современного русского языка / И. Г. Милославский. – М.: Просвещение, 1981. – 292 с.
16. Прияткина А. Ф. Осложненное простое предложение в современном русском языке / А. Ф. Прияткина. – М.: Высшая школа, 1990. – 193 с.
17. Сидоренко Е. Н. Морфология современного русского языка. Ч.1-2. Глагол. Наречие. Безлично-предикативные слова. Модальные слова. Служебные части речи. Междометие. / Е. Н. Сидоренко. – Симферополь: Крымское педагогическое государственное издательство, 2003. – 116 с.
18. Современный русский язык: Учебник. 3-е изд. / под ред. Л. А. Новикова. – СПб: Лань, 2001. – 328 с.
19. Чеснокова Л. Д. Русский язык. Трудные случаи морфологического разбора / Л. Д. Чеснокова. – М.: Высшая школа, 1991. – 180 с.
20. Шанский Н. М. Современный русский язык. В 3-х частях. / Н. М. Шанский, А. Н. Тихонов. – М.: Просвещение, 1987.

4.2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ РОСІЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ»

ЛІТЕРАТУРА ДРУГОЇ ТРЕТИНИ XII – СЕРЕДИНИ XIX СТОЛІТТЯ

«Слово о полку Ігоревім». Історія відкриття пам'ятника в XVIII в. Історичні передумови написання «Слова». Ідея «Слова» – заклик до об'єднання руських князів для спільного захисту від половців. Образна система. Зв'язок «Слова» з усною народною творчістю. Проблема автора.

О.С. Грибоєдов. «Лихо з розуму» – новий етап у розвитку російської драматургії. Проблематика та ідейний зміст комедії. Ставлення Грибоєдова до тактики декабристів. Сатиричне зображення кріпосників. Фамусов, Скалозуб. Гротескна картина фамусовського товариства: князі Тугоуховські, Репетилів та ін. Образ Чацького – громадянина-патріота, борця проти старого світу. Соціально-політичне наповнення конфлікту Чацького з фамусовською Росією.

О.С. Пушкін. Волелюбна лірика О. Пушкіна петербурзького періоду (ода «Вільність», «До Чаадаєва», «Село» та ін.). Михайлівський період. Пушкін після поразки декабристського повстання. Вірність поета ідеям декабристів і солідарність з їхньою справою («Аріон» та ін.). Любовна лірика цих років. («Я вас любив ...», «Я помню чудное мить», «На пагорбах Грузії ...» та ін.). Тема поета і поезії («Пророк», «Пам'ятник»). Роман «Євгеній Онегін» – етапний твір у творчості Пушкіна і в розвитку вітчизняного реалізму, «енциклопедія російського життя» (Белінський). Соціальна проблематика «Євгенія Онегіна». Характеристика провінційного і столичного дворянства. Образ Онегіна. Опозиційність, суперечливість характеру Онегіна і його еволюція. Онегін – «страждаючий егоїст» (Белінський), родоначальник типу «зайвих» людей, еволюція образу. Образ Тетяни як втілення національного характеру. Моральний зміст життя Тетяни.

М.Ю. Лермонтов. Вірш «Смерть поета». Соціальний протест. Тема самотності у творчості поета («Парус», «Зелений листок відірвався від гілки рідної ...», «Як часто строкатою юрбою оточений ...», безвиході існування («І нудно, і сумно ...»)), передчуття власної трагічної загибелі. Гірке розчарування в власному поколінні («Дума»). Тема Батьківщини: «Прощай, немита Росія», «Люблю вітчизну я ...». Тема поета і поезії: «Смерть поета», «Поет», «Кинджал». Тема героїчного дії: «Бородіно». Роман «Герой нашого часу». Основний ідейний зміст роману. Система образів роману. Особливості композиції (порушення хронології викладу).

Розкриття характеру головного героя в повістях «Бела», «Максим Максимович», «Тамань», «Княжна Мері», «Фаталіст».

М.В. Гоголь. Сатира на самодержавно-бюрократичний лад в п'єсі «Ревізор». Творчий задум і його втілення. Образи Городничого, Хлестакова, судді Ляпкина-Тяпкіна, піклувальника богоугодних закладів Земляніки, Бобчинського, Добчинського. "Мертві душі". Композиція поеми. Особливості авторського розуміння жанру твору. Основні образи, що відображають дворянсько-помісну, чиновно-бюрократичну Росію.

Ф.І. Тютчев. Романтична концепція світу й людини. Ранній період творчості, оди і посвяти. Еволюція любовної лірики. Тема любові і смерті. «Silentium», «Сльози», «О, як убивчо ми любимо». Ідеї філософії історії в ліриці. Слов'янофільські мотиви. Тема народу в ліричній поезії Тютчева «Умом Россию не понять», «Дві сили є ...».

О.О. Фет. Своєрідність творчої позиції Фета. Його світогляд. Вплив Шопенгауера. Проповідь «чистого мистецтва». Світ особистих переживань, оспівування краси світобудови в ліриці Фета «Ластівки», «Ніч і я».

І.О. Гончаров. Роман «Обломов» - результат еволюції Гончарова-художника і ідейно-естетичних зрушень російського реалізму в 50-і роки. Конфлікт і система образів, принципи художньої типізації. Образ Обломова, його складність і багатогранність, соціально-моральний сенс, способи створення, роль художньої деталі, символічне значення.

І.С. Тургенєв. «Батьки і діти» як різновид «нового» роману. Конфлікт (громадський і любовний), який відбив боротьбу нових людей, різночинців, з дворянством напередодні і під час реформи. Образ нової людини Базарова (нігіліст, натураліст, демократ) в трактуванні Тургенєва. Сила й слабкість Базарова.

О.М. Островський. Островський і «натуральна школа». Проблематика, ідеї, викривально-сатиричний пафос перших п'єс. Становлення реалістичного методу й стилю в комедії «Свої люди – розрачуємося!». «Гроза» як відображення соціальної боротьби предреформенної Росії, «загального підйому почуття особистості». «Гроза» - новий тип народної трагедії. Соціально-побутової та етико-психологічний план конфлікту.

Ф.М. Достоевський. Етапи й напрям ідейно-творчого розвитку письменника. Участь в гуртку Петрашевського, зв'язок з «натуральною школою». "Злочин і кара". Соціально-філософська і морально-психологічна проблематика. Злочин – сюжетна основа роману, драматизм і динамізм сюжету. Образ Раскольнікова. Конкретно-історичний і світовий характер «ідеї» Раскольнікова. Ніцшеанська ідея «надлюдини». Трагічні протиріччя духовного світу героя, їх розкриття в сюжеті роману, психологічна майстерність Достоевського в зображенні душевної боротьби Раскольнікова.

Л.М. Толстой. «Війна і мир» - героїко-патріотичний роман-епопея. Творча історія. «Думка народна» і способи її розкриття у «Війні і мирі». Народ - основний виразитель сутності російського національного характеру і головний герой епопеї. Ідея патріотизму. Поетизація героїзму російського народу. Платон Каратаєв і Тихон Щербатий як народні типи. Толстовська філософія історії.

А.П. Чехов. Проблематика, ідеї, художня своєрідність. Трансформація у Чехова традиційних тем і образів російської літератури XIX ст. («Товстий і тонкий», «Смерть чиновника» і ін.). Роль сатири. Щедрінські традиції («Хамелеон», «Маска», «Унтер Пришибєєв»). Зображення духовного збідніння особистості, трагізму соціального буття і поетизація творчої праці, утвердження краси реальної дійсності («Стрибуха», «Анна на шії», «Іонич», «Учитель словесності», «Людина у футлярі», «Агрус», «Про любов»). Драматургія Чехова - новий етап у розвитку російської та світовій драматургії. Драматургічна новаторство Чехова.

РОСІЙСЬКА ЛІТЕРАТУРА КІНЦЯ XIX - ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

О.І. Купрін. Повість «Олеся» і проблема «природної людини». «Поєдинок». Психологічна ємність образу Ромашова, його спостереження й трагічні переживання. Ромашов і Хлебніков. Краса духовного життя людини в оповіданні «Гранатовий браслет». Образи телеграфіста Желткова і княгині Віри.

І.О. Бунін. Вирок світу капіталу в оповіданнях «Брати», «Пан із Сан-Франциско». Апокаліптичні мотиви оповідання «Пан із Сан-Франциско». Широке символічне узагальнення дійсності і песимістична трактування людського буття. Вічні проблеми життя і смерті в оповіданні «Легке дихання». Чарівність і привабливість. Олі Мещерської як недосяжний ідеал. Творчість Буніна в еміграції. Цикл оповідань «Темні алеї».

О.О. Блок. Споглядально-романтичний характер ранньої творчості Конфлікт мрії та реальності («Незнайомка»). Багатство любовної лірики Блока («Снігова маска», «Кармен» і ін.). Збірник «Батьківщина». Образ Росії в поезії Блока. Еволюція поета від слов'янофільського і містичного тлумачення («Русь») до історичної соціального трактування («На полі Куликовому», «Росія»). Поема «Дванадцять», її героїко-романтичний пафос.

А.А. Ахматова. Шлях А. Ахматової (Горенко) в літературу. Книги поезій «Вечір» (1912), «Четки» (1914), «Біла згряя» (1917). Ахматова і акмеїзм. Любов у віршах А. Ахматової («Стисла руки під темною вуаллю», «Сьогодні мені листи не принесли», «Пісня останньої зустрічі»). Громадянська лірика післяреволюційного періоду («Мені голос був, він кликав утішно», «Не з тими я, хто кинув землю»). Відображення трагедії тоталітарного режиму й сталінських репресій в поемі «Реквієм».

В.В. Маяковський. Шлях поета в літературу, футуризм, своєрідність молодого Маяковського. Теорія футуризму і її протиріччя в творчій практиці поета. Гуманізм ранніх віршів («Послухайте», «Скрипка і трошки нервово», «Добре ставлення до коней»). Цикли віршів про Захід. Тема мистецтва та краси в паризькому циклі («Верлен і Сезанн» і ін.). Ідеї гуманізму у віршах про Америку. («Блек енд уайт», «Хмарочос у розрізі» і ін.). Тема поета і поезії в ліриці.

С.О. Єсенін. Образ Росії – земного раю в ранній поезії С. Єсеніна. Православна образність. Трагічна трактування образу селянської Росії, тема протистояння міста і села («Сорокауст»), конфлікт між «живим» і «залізним». Драма краху ідеалів соціалістичного раю й обдуреною революцією особистості в циклах віршів «Москва кабацька» і «Любов хулігана». «Пугачов» і пушкінська традиція в зображенні бунту, схожість і відмінність. Трагізм і розгубленість ліричного героя. Тема «осінньої» любові. Вірші про природу. Романтичний сюжет про кохання «дикунки» в циклі «Перські мотиви». Мотиви самотності.

О.Е. Мандельштам. Вірш «Я не чув оповідань Оссіана», стаття «Слово і культура» та есе «Розмова про Данте». Петербурзький період. Акмеїстський мотив в книгах віршів «Камінь». Своєрідність ліричного героя перших книг. «Кримсько-еллінський» період. Збірник «Tristia». Теми самотності ліричного героя у віршах 20-х років. Образи «століття-вовкодава». Трагічна доля поета

М.І. Цветаєва. Романтизм творчості поетеси. Перші книги («Молитва», «Чарівний ліхтар», «З двох книг»). Імпресіоністичність ранньої лірики Цветаєвої. Трансформація романтичного образу в книзі віршів «Лебединий стан».

ЛІТЕРАТУРА 20 -50-х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

М.О. Булгаков. Проблематика повістей «Фатальні яйця» і «Собаче серце». Роль фантастики, умовності і гротеску в розкритті задуму письменника. "Майстер і Маргарита". Творча історія роману. Багатоплановість сюжету й композиції (роман у романі); мета і способи поєднання Єршалаїма і Москви (пейзаж, час, сюжетні паралелі). Лінії Ієшуа й Понтія Пілата, Майстра й Маргарити» у вирішенні проблеми добра, свободи людини, її призначення в житті і відповідальності.

М.О. Шолохов. Шолохов – творець епічної картини російського народного життя в ХХ столітті, продовжувач традицій Л.Толстого. Творча історія роману «Тихий Дон» – роману-епопеї, який розкриває історичну долю російського селянства в трагічному ХХ столітті. Втілення багатостороннього національного російського характеру в образах Григорія Мелехова, Наталії, Іллі, Ксенії.

О.Т. Твардовський. Твардовський в роки Великої Вітчизняної війни. Творча історія поеми «Василь Тьоркін». Поєднання побутових реалій і символіки, героїки й гумору. Тьоркін - втілення російського національного характеру Композиція «Книги про бійця».

ЛІТЕРАТУРА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

"Лагерна" проза в контексті політичних, філософських і моральних проблем суспільства: епопея А. Солженіцина "Архіпелаг ГУЛАГ", його романи "У колі першому", "Раковий корпус"; "Колимські оповідання" В. Шаламова. «Крутий маршрут» Є. Гінзбург. "Чорні камені" А. Жігуліна, "Занурення у темряву" О. Волкова, повість "Вірний Руслан" Г. Владимова і ін.

О.І. Солженіцин. Ранні оповідання письменника. "Один день Івана Денисовича". Зображення "системи" тоталітаризму й репресій. Іван Денисович як тип російського національного характеру. "Матрьонін двір". Праведниця Матрьона й традиції житійної літератури. Протистояння людей і "паразитів" в системі образів. Історико-філософська проблематика, політичне значення й жанрова своєрідність книги "Архіпелаг ГУЛАГ".

ВІЙСЬКОВА ПРОЗА

Традиції Л.М. Толстого й військової прози 40-х років ХХ століття в сучасній літературі про Велику Вітчизняну війну: епічність і увага до простого трудівника війни, прагнення максимальної достовірності.

"Доля людини" М. Шолохова і її місце в становленні сучасної літератури про війну. Орієнтованість оповідання на точку зору рядового учасника подій. Концепція героїчного і новий тип героїв. В. Некрасов «В окопах Сталінграда» як предтеча появи "лейтенантської прози" ("Батальйони просять вогню", "Останні залпи" Ю. Бондарева, "П'ядь землі" Г. Бакланова, "Зорепад" В. Астаф'єва, "Журавлиний крик", "Третя ракета" В. Бикова, "Вбиті під Москвою", "Це ми, Господи! .." К. Воробйова) і її своєрідність. Епічне осмислення Вітчизняної війни як етапу всесвітньої історії боротьби за свободу людини в романі В. Гроссмана "Життя і доля". Тоталітарна держава у Великій Вітчизняній війні, придушення свободи особистості, антисемітизм як риса тоталітарної держави. Зображення народного характеру війни в романах Ю. Бондарева "Гарячий сніг", "Берег», «Вибір». Традиції романтичного бачення війни в прозі Б. Васильєва ("А зорі тут тихі" і "В списках не значився"). Героїчна захист Брестської фортеці.

СІЛЬСЬКА ПРОЗА

Роман-тетралогія Ф. Абрамова «Брати і сестри» – епічна оповідь про долю російського народу протягом 50 років (1942-1972). Відображення в символіці назв частин тетралогії ("Брати і сестри", "Дві зими і три літа", "Перехресні роздоріжжя", "Будинок") соціального й філософського змісту та проблематики твору. Героїчне й трагічне. Сімейні хроніки, характери й долі дійових осіб. Історія родини Прясліних. Соціально-психологічні повісті Ф. Абрамова "Дерев'яні коні", "Пелагея", "Алька".

В.М. Шукшин. Проблема народу як центральна, визначальна зміст прози і кінодраматургії Шукшина. Створення народного національного характеру в

оповіданнях письменника. Циклізація як принцип композиції: "Сільські жителі", "Характери", "Земляки", "З дитячих років Івана Попова", сатиричні цикли і т.д.

В.Г. Распутін. Сучасна суспільне життя в повістях "Живи і пам'ятай", "Прощання з Мат'юрою" і ін. Втрата людьми основ моральності в повісті «Останній строк». Проблеми дезертирства, відповідальності за долю близької людини в повісті «Живи і пам'ятай». Образи Андрія Гуськова і Насті. Конфлікт між цивілізацією й давніми традиціями народного життя в повісті «Прощання із Мат'юрою».

ДРАМАТУРГІЯ

Різноманіття жанрово-стильових шукань в 60-90-і роки.

Розвиток соціально-психологічної драми. Театр О. Арбузова ("Іркутська історія", "Мій бідний Марат", "Казки старого Арбата", "Жорстокі ігри"): звернення до загальнолюдських тем любові, дружби й обов'язку. Пристрасть драматурга до яскравих неординарних ситуацій і характерів. Психологічний театр В. Розова ("Вічно живі", "В добрий час", "В пошуках радості", "В день весілля") і А. Володіна ("Фабрична дівчина", "Моя старша сестра") 60-х років. Характери молодих сучасників. Колізії любові й побуту в драматургії М. Роцина ("Валентин і Валентина"). Моральні питання "як людині людиною бути" - в центрі роздумів сучасних драматургів. Театр О. Вампілова ("Старший син", "Качине полювання", "Провінційні анекдоти", "Минулого літа в Чулимску"). Філософічність образно-художньої думки, гострота соціальної і моральної проблематики.

ПРОЗА 80-90-х РОКІВ

Осмислення часів тоталітаризму, сталінських репресій в романі О. Рибакіна «Діти Арбата». Образ Саші Панкратова. Моральні проблеми, пов'язані з образами Юри Шарока, сім'ї Маросевичів. Підхід до зображення історичних особистостей. Своєрідність змалювання Сталіна. Зображення наукової інтелігенції в романі В. Дудінцева «Білі шати». Боротьба за генетику як прогресивну науку. Образи справжніх вчених (Федір Дежкін, Іван Стрігальов і ін.) і псевдовчених, очолюваних академіком Рядно. Національна політика в сталінській державі як центральна проблема роману А. Приставкіна «Ночувала хмаринка золота». Образи братів Кузьмьонішів (Саші й Колі). Зображення життя вихованців дитбудинку воєнної доби. Картини депортації чеченського народу та його боротьби за свої землі і свободу.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Зарубежная литература/ Кабанова И.В. – М.: Флинта 2017.- 598 с.
2. История русской литературы XIX века (1800-1830-е гг.) / Под ред. А.В. Аношкиной и др. – М.: Просвещение, 1981. – 564 с.

3. История русской литературы XIX века. 2-я половина: Учебное пособие для студентов пединститутов / Под ред. Н.Н. Скатова. – М.: Просвещение, 1987. – 607 с.
4. История русской литературы XIX века: В 3 ч. – Ч. 1 (1795—1830 годы) / В.И. Коровин. – М: ВЛАДОС, 2005. – 480 с.
5. История русской литературы XIX века: В 3 ч. – Ч. 2 (1840-1860 годы) / В.И. Коровин. – М: ВЛАДОС, 2005. – 528 с.
6. История русской литературы XIX века: В 3 ч. – Ч. 3 (1870—1890 годы) / В.И. Коровин. – М: ВЛАДОС, 2005. – 543 с.
7. История русской литературы XX века (20—90-е годы) Основные имена. Учебное пособие для филологических факультетов университетов / Под ред. С.И. Кормилова. — М.: Флинта, 1998. – 365 с.
8. История русской литературы XX – начала XIX века : учебник для вузов в трех частях : часть 1 : 1890-1925 годы / сост. и науч. ред. В.И. Коровин. – Москва : Владос, 2014. – 496 с.
9. Кременцова Л.П. Русская литература в XX веке. Обретения и утраты: учебное пособие / Л.П. Кременцова. – М.: ФЛИНТА: Наука, 2008. – 224 с.
10. Кулешов В.И. История русской литературы XIX века: Учебное пособие для вузов / В.И. Кулешов. – М.: Академический проект, 2005. – 800 с.
11. Кусков В. В. История древней русской литературы. Учебник. –5-е изд., испр. и доп. / В. В. Кусков – М.: Высшая школа. – 1989. – 412 с.
12. Лебедев Ю.В. История русской литературы XIX века: Учебное пособие: В 3-х частях. – Ч. 1 / Ю.В. Лебедев. – М.: Просвещение, 2007. – 480 с.
13. Либан Н. И. Лекции по истории русской литературы: от Древней Руси до первой трети XIX века / Н.И. Либан – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2005. – 464 с.
14. Литература/ Под.ред.Обернихиной Г.А.- М.: 2017.- 656 с.
15. Лотман Ю.М. В школе поэтического слова / Ю.М. Лотман. – М.: Наука, 1988. – С.206-234.
16. Манн Ю.В. Русская литература XIX века: Эпоха романтизма: Учебное пособие для вузов / Ю.В.Манн. – М.: Просвещение, 2001. – 447 с.
17. Мескин В.А. История русской литературы «Серебряного века»: учебник для бакалавров / В.А. Мескин. – Москва : Юрайт, 2015. – 385 с.
18. Орлов П.А. История русской литературы XVIII века: Учебник для университетов. / П.А.Орлов. – М.: Высшая школа, 1991. – 394 с.
19. Ревякин А. И. История русской литературы XIX века. Первая половина / А.И.Ревякин. – М.: Высшая школа, 1981. – 495 с.
20. Роговер Е.С. Русская литература XX века: учебное пособие / Е.С.Роговер. – СПб., М.: САГА:ФОРУМ, 2011. – 496 с.

21. Русская литература XIX века: Учебное пособие. – М.: ФЛИНТА: Наука, 2011. – 248 с.
22. Русская литература конца XIX века. Дооктябрьский период: Учебник для пединститутов / Под ред. И.Т.Крука, Н.Е. Крутиковой. – Л.: Просвещение, 1985. – 314 с.
23. Соколов А.Н. История русской литературы конца XIX — начала XX века. / А.Н.Соколов – М.: Высшая школа, 1988. – 389 с.

Додаткова

1. Андреев Ю.А. Советская литература. Ее история, теория, современное состояние и мировое значение / Ю.А. Андреев. – М.: «Просвещение», 1988. – 483 с.
2. Ершов Л.Ф. История русской советской литературы / Л.Ф. Ершов. – М.: Высшая школа, 1988. – 548 с.
3. Лейдерман Н.Л. Современная русская литература: 1950 – 1990-е годы. Учебн. пособие для студ. высш. учебн. заведений. В 2 томах / Н.Л. Лейдерман, М.Н. Липовецкий. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 448 с.
4. Литература русского зарубежья (1920—1990): Учебное пособие / Под общ. ред. А.И. Смирновой. – М.: ФЛИНТА: Наука, 2006. – 640 с.
5. Лотман Ю.М. Александр Сергеевич Пушкин: биография писателя / Ю.М. Лотман. – Л.: Наука, 1983. – С. 111–136.
6. Манн Ю. В. Поэтика русского романтизма / Ю.В. Манн. – М.: Наука, 1986. - 312 с.
7. Поспелов Г.Н. История русской литературы XIX века (1840—1860) / Г.Н. Поспелов. – М.: Просвещение, 1981. – 431 с.
8. Ревякин А. И. История русской литературы XIX века. Первая половина / А.И. Ревякин. - М.: Высшая школа, 1981. – 495 с.
9. Русская литература конца XIX века. Дооктябрьский период: Учебник для пединститутов / Под ред. И.Т. Крука, Н.Е. Крутиковой. – Л.: Просвещение, 1985. – 314 с.
10. Тынянов Ю.Н. Пушкин и его современники / Ю.Н. Тынянов. – М.: Знание, 1989. – 432 с.

5. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЕКЗАМЕНІ З РОСІЙСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

Оцінка студенту при атестації виставляється за стоболовою шкалою, за шкалою ECTS та за розширеною шкалою.

Оцінка **«відмінно» (ECTS – А (90-100 балів))**. Студент досконало володіє теоретичними знаннями з сучасної російської мови та літератури й уміє застосовувати їх на практиці. Повною мірою володіє вміннями і навичками аналізу мовних одиниць, науковою термінологією, викладає матеріал логічно, послідовно, ілюструючи наукові положення переконливими прикладами. Вміє дати розгорнутий усний аналіз мовної та літературознавчої проблеми, який відповідає культурі мовлення.

Оцінка **«дуже добре» (ECTS – В (80-89 балів))**. Студент у достатній мірі володіє теоретичним вміннями і навичками лінгвістичного та літературознавчого аналізу, основними поняттями курсу, знає основні роботи з російського мовознавства та літературознавства, вміє ілюструвати теоретичні положення відповідними прикладами. Чітко структурує відповідь, не припускається орфографічних та інших помилок, однак у відповіді мають місце деякі неточності, незначні помилки й похибки.

Оцінка **«добре» (ECTS – С (75-79 бал))**. Студент в цілому володіє теоретичним матеріалом з російської мови та літератури, вміннями і навичками лінгвістичного та літературознавчого аналізу, основними поняттями курсу, вміє ілюструвати теоретичні положення відповідними прикладами. Чітко структурує відповідь, не припускається орфографічних та інших помилок, однак у відповіді мають місце деякі неточності, фактичні помилки і похибки.

Оцінка **«задовільно» (ECTS – D (60-74 балів))**. Студент в цілому продемонстрував знання й розуміння основних теоретичних положень курсів сучасної російської мови та літератури, однак не має системних знань, не в повному обсязі володіє методикою аналізу, припускається фактичних помилок.

Оцінка **«достатньо» (ECTS – E (50-59 балів))**. Студент виявив знання матеріалу в мінімальному обсязі, необхідному для майбутньої професійної діяльності; не в повному обсязі засвоїв основні теоретичні положення курсів, не має системних знань. Недостатньо володіє методикою лінгвістичного та літературознавчого аналізу, припускається значних помилок.

Оцінка **«незадовільно» (за системою ECTS – Fx (35-49 балів))**. Студент недостатньо володіє теоретичним матеріалом та навичками аналізу, відповідь непослідовна, нелогічна, теоретичні положення не ілюструються прикладами.

Оцінка «незадовільно» (за системою ECTS – F (34-0 балів)). Студент не має системних знань з російської мови та літератури, не володіє методикою аналізу, не знає лінгвістичної спадщини, не розмежовує граматичних категорій, не володіє лінгвістичною та літературознавчою термінологією.

Перше питання - 30 балів

Друге питання - 35 балів

Третє питання - 35 балів

6. ЗРАЗКИ ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ БІЛЕТІВ

Екзаменаційний білет №1

1. Лексикология как раздел науки о языке. Свойства слова как значимой единицы. Парадигматические отношения в лексике: синонимы, антонимы, омонимы, паронимы.

2. “Евгений Онегин” А.С.Пушкина как реалистический роман в стихах и этапное произведение в творчестве поэта и в развитии русской литературы. Проблематика произведения и образы главных героев.

3. *Сделать все виды грамматического анализа.*

Солнце¹ довольно высоко стояло на чистом небе, но поля еще блестели² росой, из недавно проснувшейся³ долины веяло душистой свежестью, и /в лесу, еще спящем и шумном, весело распевали ранние пташки/.

И.С.Тургенев

Екзаменаційний білет №2

1. Имя прилагательное как часть речи в современном русском языке. Лексико-грамматические разряды прилагательных, их семантика и словоизменение. Переход прилагательных из одного разряда в другой.

2. Гуманистический пафос прозы А.П.Чехова. Художественное мастерство писателя как автора реалистических рассказов.

3. *Сделать все виды грамматического анализа.*

Море было гладко¹, и в него весело³ и спокойно гляделось бирюзовое небо, /которое почти наполовину было выкрашено² в нежный цвет заката/.

А.П.Чехов

Екзаменаційний білет №3

1. Предложение как коммуникативная единица языка, его признаки. Структурно-семантические типы простых предложений. Главные члены предложения. Подлежащее и способы его выражения.

2. “Тихий Дон” М.А.Шолохова как роман-эпопея. Трагическая судьба Григория Мелехова в концепции произведения.

3. *Сделать все виды грамматического анализа.*

Белые подснежники² чуть-чуть качались, кивая заре, и каждый цветок позванивал³, /будто¹ в нем сидел маленький кузья-звонарь и бил палкой по серебряной паутине/.

К.Н.Паустовский

5. ЗРАЗКИ ВІДПОВІДЕЙ НА ЗАВДАННЯ ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ БІЛЕТІВ

1. **Лексикология как раздел науки о языке. Свойства слова как значимой единицы. Парадигматические отношения в лексике: синонимы, антонимы, омонимы, паронимы.**

Лексикология — раздел лингвистики, изучающий лексику. Лексикология делится на общую и частную. Частная лексикология изучает лексический состав какого-либо конкретного языка. В лексикологии рассматриваются

- слово и его значение;
- система взаимоотношений слов;
- история формирования современной лексики;
- функционально-стилевое различие слов в разных сферах речи.

Объектом изучения является слово. Так как лексика – это определенная система взаимоотношений и взаимосвязанных фактов, то лексикология предстает как наука не об отдельных словах, а о лексической системе языка в целом.

Слово, как центральная, относительно самостоятельная и свободновоспроизводимая значимая единица языка, выполняющая номинативную функцию, имеет ряд свойств:

1) относительная самостоятельность, заключающаяся в том, что слово позиционно и синтаксически более самостоятельно, чем морфема, но менее самостоятельно, чем предложение;

2) воспроизводимость – способность слова храниться в памяти и при необходимости активизироваться в соответствующей форме;

3) выделяемость – наличие фонетических, семантических и грамматических признаков, на основании которых слово выделяется в тексте.

Синонимия – одно из ярких проявлений системных отношений в лексике. В синонимические связи вступают слова, сходные по возникающим ассоциациям и близости обозначаемых понятий.

Лексические **синонимы** - это близкие или тождественные по значению слова, которые по-разному называют одно и то же понятие. Синонимы отличаются друг от друга или оттенком значения (близкие), или стилистической окраской (однозначные, т.е. тождественные), или тем и другим признаком одновременно. Например: румяный - розовый, розовощекий, розоволицый, краснощекий.

В **антонимические** отношения вступают слова, которые соотносительны между собой по логической связи, общности семантики и грамматическим

значениям (относятся к одной и той же части речи). Например, румяный - бледный, веселый - грустный, вежливый - грубый, здоровье - болезнь, радость - печаль.

Антонимы могут быть как разнокорневыми (хорошо - плохо, любовь - ненависть), так и однокорневыми (друг - недруг, честный - бесчестный, подземный - надземный, вливать - выливать). При выборе антонимов учитывается возможность многозначности слова. Так, слово низкий может быть антонимом не только к слову высокий (низкий дом - высокий дом), но и к словам благородный (низкий поступок - благородный поступок), возвышенный (низкая цель - возвышенная цель).

Омонимами (гр. *homos* - одинаковый + *онума* - имя) называются слова, разные по значению, но одинаковые по звучанию и написанию. В лексикологии изучаются два вида лексических омонимов: полные и неполные, или частичные.

Полные лексические омонимы представляют собой слова одного грамматического класса, у них совпадает вся система форм. Например: коса - «вид прически», коса - «сельскохозяйственное орудие» и коса - «мыс, отмель»; заставить - «загородить чем-либо поставленным» и заставить - «принудить кого-то что-то сделать» и т.д.

Паронимы (от греч. *para* «возле, рядом» + *онума* «имя») — слова, схожие по звучанию, близкие по произношению, лексико-грамматической принадлежности и по родству корней, но имеющие разное значение. Паронимы в большинстве случаев относятся к одной части речи. Например: одеть и надеть, абонент и абонемент, мудреть и мудрить. Иногда паронимы также называют ложными братьями.

2. “Евгений Онегин” А.С.Пушкина как реалистический роман в стихах и этапное произведение в творчестве поэта и в развитии русской литературы. Проблематика произведения и образы главных героев.

Роман «Евгений Онегин» – первый русский реалистический роман. Это социально-психологический роман, так как в нем показаны все слои общества и внутренний мир героев. Литературоведы называют произведение энциклопедией русской жизни XIX века. В нем изображен быт, обычаи, культура, нравы людей данной эпохи. Автор определил жанр произведения как «роман в стихах», то есть соединение эпического и лирического. Поэтическая форма требовала особого строя художественного языка. Для этого А.Пушкин использовал «онегинскую» строфу. Каждая строфа романа – самостоятельная миниатюра из 14 строк, в которой используются все виды рифмовок.

В название А.Пушкин вынес имя главного героя, подчеркивая этим ведущую цель – показать молодого человека 10-20-х гг. таким, каким его

сформировала эпоха, у которого «преждевременная старость души». Образ Евгения Онегина продолжает галерею «лишних людей» в русской литературе. Важную роль в романе играет образ автора. В «Евгении Онегине» предстала реально движущаяся история русского общества, но она явилась в авторском освещении, пропущенная сквозь сердце автора. В связи с этим Пушкин разрешил себе широту и непринужденность авторских оценок по отношению к героям, их судьбам, к историческим, литературным и иным событиям. Он даже рассказал читателям, как он пишет роман, какие трудности возникают у него, как он справлялся с ними, что думает об оде и элегии, о старом слоге, о заимствовании иностранных слов и о многом другом. Словом, он делает себя полноправным героем романа, только не романной фабулы, где есть всего две пары героев, а романного сюжета, населенного значительно большим числом лиц.

Произведение особый сюжет – «сюжет автора», равноправный «сюжету героев». История Онегина – это история смерти и возрождения души. Пушкин останавливает роман на той точке, когда герой стал излечиваться от «недуга» – от рассудочности, от разочарования, от скептицизма, когда он стал жить чувствами, когда его душа пробудилась и перед ним открылась трагедия собственной жизни. Она в полной мере могла быть почувствована и понята только пробуждавшимся Онегиным, который лишь с высоты своих новых душевных исканий мог осознать всю горечь потерь и всю глубину своего несчастья.

Конец истории Онегина, с одной стороны, трагичен, потому что он подводит черту под целым периодом своей жизни, завершившимся крахом; но, с другой стороны, финал романа не безысходен для героя – душевное возрождение открывает перед Онегиным новую жизненную перспективу, которая может оказаться не столь безнадежной и безрадостной. В «минуте злой» для Онегина заключен значительный отрезок его жизни, но далеко не вся его судьба.

Пушкинский роман – это роман о возможном, но пропущенном счастье, о том, как предназначенные друг для друга Татьяна и Онегин в момент духовной и душевной близости вынуждены расстаться. И тут виноваты и герои, и обстоятельства. Трагизм романа состоит в том, что лучшие русские люди не находят счастья в действительности, что жизнь оборачивается для них не матерью, а мачехой. Рядом с культурой столичного дворянского общества существовала культура поместная, провинциального дворянства, рожденная в недрах русской нации и близкая к народной культуре. Она включала в себя быт, нравы, фольклор простого народа, которые входят в роман через изображение семьи Лариных, прежде всего Татьяны.

3. *Сделать все виды грамматического анализа.*

Солнце довольно высоко стояло на чистом безлунном² небе, но дорожка¹ в поле еще блестела росой; из недавно проснувшейся долины на меня³ веяло душистой свежестью, и /в лесу, еще спящем и шумном, весело распевали ранние пташки/.

И.С.Тургенев

Фонетический анализ слова *дорожка*.

дорожка (до-ро-жка или до-рож-ка)

д – [д] – согласный, звонкий, твердый

о – [ʌ] – гласный, безударный

р – [р] – согласный, звонкий, твердый

о – [о] – гласный, ударный

ж – [ш] – согласный, глухой, твердый

к – [к] – согласный, глухой, твердый

а – [ъ] – гласный, безударный

7 букв, 7 звуков, 3 слога

Качественная и количественная редукция гласных, частичная регрессивная ассимиляция по глухости.

Морфемный анализ слова *безлунный*.

Без лун н ЫЙ

1. Имя прилагательное.
2. Изменяемая часть речи.
3. Окончание - ый (безлунного, безлунному, безлунных), окончание указывает на мужской род, именительный падеж, единственное число.
4. Основа производная, со свободным корнем.
5. Корень слова - лун- (луна, полнолуние, лунный, лунатик).
6. Приставка без- (безвыходный, безобидный) указывает на отсутствие того, что названо производящим словом.
7. Суффикс -н- (бездонный, бесшумный) с общим значением «относящийся к чему-нибудь».

Морфологический анализ местоимения *на меня*

1. Словоформа в тексте - меня.
2. Часть речи - местоимение, указывает на лицо.
3. Начальная форма - я, указывает на говорящего.
4. Личное, обобщенно-предметное (по другой терминологии, местоимение-существительное).
5. Употреблено в форме родительного падежа, единственного числа, для склонения местоимения я характерен супплетивизм форм.

6. В предложении выступает дополнением.

Синтаксический разбор простого предложения

В лесу, еще спящем и шумном, весело распевали ранние пташки. (Простое, повествовательное, невосклицательное, двусоставное, распространенное, утвердительное, полное, осложнено обособленными однородными определениями).

Грамматическая основа:

Подлежащее *пташки* выражено именем существительным ж.р. 1 скл. в форме мн. числа И.п.

Простое глагольное сказуемое *распевали* выражено глаголом изъявительного наклонения прошедшего времени мн. числа.

Состав подлежащего:

Согласованное определение *ранние* выражено качественным прилагательным во мн. числе И.п.

Состав сказуемого:

Обстоятельство образа действия *весело* выражено наречием.

Обстоятельство места в лесу выражено существительным м.р. 2 скл. В ед. числе П.п.

Состав второстепенных членов предложения:

Определение *еще спящем и шумном*.

Примітки:

1. У разі виникнення обставин непереборної сили (природні катаклізми, заходи карантинного порядку, інші форс-мажорні обставини), коли можливості фізичної присутності в Педуніверситеті обмежені або відсутні, проведення атестації здобувачів вищої освіти з використанням технологій дистанційного навчання відбуватиметься відповідно до «Порядку проведення атестації здобувачів вищої освіти з використанням технологій дистанційного навчання у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського», затвердженого наказом Педуніверситету № 60 од від 22.05.2020 р. (<http://www.vspu.edu.ua/content/position/p117.pdf>)

1. Процедура проведення комплексного екзамену з методики навчання російської мови і літератури і педагогіки, затверджена на засіданні кафедри міжкультурної комунікації, світової літератури та перекладу (протокол №6 від 18.02. 2021 р.), надсилається здобувачам у google classroom не пізніше, ніж за тиждень до початку екзамену.

